

UDK: 322 (497.6 Sarajevo) "1941/1945"
Izvorni naučni rad

ODNOS NADBISKUPA IVANA EV. ŠARIĆA PREMA USTAŠKOJ VLASTI

Petar Jeleč

Franjevačka teologija, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Apstrakt: U ovom članku se na temelju onovremenog tiska, te drugih izvora i literature, analizira odnos sarajevskoga nadbiskupa Ivana Šarića prema ustaškoj vlasti tijekom Drugoga svjetskog rata. Šarić je, poput drugih hrvatskih biskupa, oduševljeno pozdravio osnutak NDH, no, za razliku od nekih od njih, Šarić nije nikada kritizirao postupke i zločine ustaškoga režima, nego je u svojim člancima do kraja rata ostao dosljedan u pohvalama Antu Paveliću i njegovoj administraciji. Na Antu Pavelića je gledao kao na primjer čovjeka-vjernika, te ni riječju ni djelom nije štitiio progonjene sugrađane u Sarajevu. U radu se pokazuje da je komunistička historiografija ovakvo ponašanje sarajevskoga nadbiskupa iskoristila kako bi konstruirala sliku o tome da su svi hrvatski biskupi i svećenici u to vrijeme bili isti u podršci ustaškom režimu, što, prema autoru ovoga članka, ne odgovara povijesnoj istini.

Ključne riječi: Ivan evanđelist Šarić, ustaše, klerikalizam, Pavelić, komunistička historiografija.

Abstract: On the basis of daily press, as well as other sources and literature, this paper analyses the relation of the Sarajevo archbishop Ivan Šarić towards the Ustasha government during the Second World War. Šarić, just like other Croatian bishops, jubilantly greeted the establishing of the Independent State of Croatia, but as opposed to some of them, Šarić never criticized the actions and crimes of the Ustasha regime, but rather re-

mained consistent in his articles in the praise of Ante Pavelić and his administration. He viewed Ante Pavelić as a man of faith, and did not protect, either through words or actions, the persecuted citizens of Sarajevo. This paper shows that the communist historiography utilised this behaviour of the archbishop of Sarajevo in order to construct an image that all Croatian bishops and clergymen were at that time united in their support for the Ustasha regime, which, according to the author of this paper, does not correspond to historical truth.

Key words: *Ivan Evangelist Šarić, Ustashas, Clericalism, Pavelić, Communist historiography*

Sarajevski nadbiskup Ivan evanđelist Šarić¹ upravljao je po veličini drugom biskupijom u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj,² na čijem su teritoriju živjeli mnogi pravoslavci i muslimani. Ovim se tekstom ne namjerava prikazati cjelokupno djelovanje sarajevskoga nadbiskupa Šarića, nego samo dio njegova života koji se redovno izostavlja u istraživanju njegova lika i djela: posrijedi je samo vremenski interval Drugoga svjetskog rata. Zanimljiva je, naime, činjenica da se na znanstvenom skupu o Ivanu ev. Šariću, održanu 19. siječnja 2002. u Sarajevu, ni u zborniku radova objavljenju pet godina kasnije, nijedan predavač nije bavio Šarićevom ulogom tijekom Drugoga svjetskog rata. Obradeni su mnogi aspekti njegova djelovanja prije rata i u poratnom razdoblju, ali o onom 1941-1945. vlada potpun muk.³ Nešto je kasnije u Vrhbosanskome bogoslovnom sjemeništu i u sarajevskoj Crkvi sv. Josipa 15. i 16. srpnja 2010. godine održan simpozij o Ivanu Šariću te je predstavljena bibliografija

¹ Ivan evanđelist Šarić rođen je 27. rujna 1871. u Docu kraj Travnika. Isusovačku je gimnaziju završio u Travniku, teologiju u Sarajevu, za svećenika je zaređen 1894. g. Četiri godine kasnije doktorirao je na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, a 1908. imenovan naslovnim biskupom cazaropolitanskim i pomoćnim biskupom vrhbosanskim. G. 1922. preuzima upravljanje Vrhbosanskom nadbiskupijom, na čijem čelu ostaje do 1945, kad napušta svoju dijecezu i odlazi u emigraciju, gdje 1960. g. umire u Madridu. Usp. "Šarić, Ivan Evangelist", u: *Hrvatski leksikon*, II, (ur. A. Vujić), Zagreb, 1997., 510.

² Najveća je bila Zagrebačka nadbiskupija, kojom je upravljao nadbiskup Alojzije Stepinac.

³ Usp. *Ivan Šarić. Vrhbosanski nadbiskup. Zbornik radova znanstvenog skupa o dr. Ivanu Šariću održanog 19. siječnja 2002. u Sarajevu*, (prir. Pavo Jurišić), Sarajevo, 2007.

njegovih radova.⁴ Prema pisanju *Katoličkoga tjednika* nijedan od predavača na simpoziju nije se dotaknuo Šarićeve uloge u četverogodišnjem ratnom vihoru.⁵ A samo pak izbjegavanje tematiziranja njegove uloge tijekom rata tema je zasebna i na poseban način intrigantna. Budući da su u prikazima sa znanstvenoga skupa istraženi svi aspekti Šarićeva djelovanja osim ratnoga, ovdje ću se pozabaviti upravo njegovim odnosom prema ustaškom režimu i poglavniku Anti Paveliću, te njegovim stavovima prema nekim problemima u njegovoj biskupiji tijekom rata. Radi izbjegavanja mogućih manipulacija, nepreciznosti i nepotpune utemeljenosti u radu ću se služiti prvenstveno primarnim izvorima, odnosno onim što je sarajevski nadbiskup u naznačenu razdoblju sam izjavio, odnosno objavio u pisanim medijima.

Nadbiskup Šarić i ustaše

U prvom broju *Sarajevskoga Novog lista*, novinama što ih je ustaška vlast bila pokrenula u Sarajevu odmah po uspostavi Nezavisne Države Hrvatske, vrhbosanski nadbiskup Šarić u tekstu naslovljenu *Bog i Hrvati* opisuje svoj susret s ustašama u emigraciji. On, uz ostalo, govori o ustašama kao o “požrtvovnim vjernicima“:

Bio sam kod naših Ustaša u Americi Sjevernoj i Južnoj. Tamošnji biskupi, Amerikanci, Nijemci, Irci, Slovaci, Španjolci, s kojima sam dolazio u doticaj, hvalili su mi Hrvate Ustaše kao dobre i požrtvovne vjernike, kao ljude Božje i narodne. Ne može biti Hrvat u tuđini bez svoje Crkve. On za nju radi i žrtvuje. Njoj, Crkvi Božjoj, izručuje, što mu je najdraže: uzdanicu svoju, djecu svoju. Za svećenike svoje ne žali on ništa. Svojim znojem i žuljevima on ih uzdržava. Koliko sam puta čuo od naših Ustaša: “Što bismo mi ovdje bez svojih svećenika!” Jedan mi iz Hercegovine, Ljubušak, reče: “Nama je draga i sveta svaka opomena svećenička. U njoj divimo dobro svoje i naroda svojega.” /.../ I kako je pravome hrvatskom rodoljubu draga i mila Lijepa Naša Domovina! To mu je u srcu najljepše, najdragocjenije i najdraže. Pjevao sam s Ustašama našim svim srcem i glasom “Lijepu Našu Domovinu”, a uvijek svi s krupnim suzama u očima. I sa živom nadom u njezinu što skoriju lijepu, slatku i zlatnu Slobodu. Uzdižući Bogu za nju, molili smo se Svemogućemu i za Poglavnika Dr. Antu Pavelića, neka nam ga On Milostiv prati i doprati u Slobodnu

⁴ Usp. Franjo Marić – Tomo Vukšić, *Bibliografija nadbiskupa dr. Ivana Ev. Šarića*, Sarajevo, 2010.

⁵ Usp. “Nadbiskup Šarić je zavrijedio da mu kažemo hvala”, u: *Katolički tjednik*, 25-VII-2010., 4-5.

Hrvatsku. I dobri je Bog čuo i, eto, uslišio naše vapaje i uzdisaje: “Tebe Boga hvalimo, Tebe Gospodina ispovijedamo.” /.../.⁶

U drugoj prigodi, studenoga 1942., tijekom posvećenja kapele Hrvatskih zrakoplovnih snaga u Rajlovcu nedaleko Sarajeva, nadbiskup Šarić je u svom obraćanju pripadnicima zrakoplovnih vojnih snaga NDH rekao:

Dragi i hrabri naši zrakoplovnici: Ja zahvaljujem g. Zapovjedniku zrakoplovne luke Rajlovac, što me je pozvao da blagoslovim vašu kapelicu, a osobito mu zahvaljujem na divnom govoru koji smo upravo čuli /.../. Mi trebamo dobrih čestitih i krepkih muževa koji će govoriti istinu, širiti ljubav i vjeru, boriti se protiv mračne promidžbe, kojom bi neprijatelj htio zatrovati naša srca. No to mu je uzalud jer dragi Bog voli Hrvate kojih je geslo Bog i Hrvati. A da budemo takvi, trebamo se ugledati u našeg dičnog Poglavnika, koji nam u svakom, pa i vjerskom pogledu može biti uzorom. /.../. S vjerom u Boga i uz dragog našeg Poglavnika, budimo zato uvijek za Poglavnika i Dom - Spremni!⁷

Prema napisu iz *Katoličkoga tjednika*, nakon proslave 50. obljetnice svećeničke službe nadbiskupa Šarića 30. srpnja 1944. održana je svečana večera za otprilike 60 uzvanika, tijekom koje su nadbiskup i najistaknutiji predstavnici ustaške vlasti održali prigodne govore. Započevši izvještaj s večere tvrdnjom kako se na njoj “tako jako osjećalo kucanje ljubavi”, autor nastavlja:

Brzo se digao Nadbiskup i održao kratku zdravicu. On je poznat kao vrstan zdravničar širom Bosne, a i izvan nje, ali je ovom zdravicom – kratkoćom i pregnantnošću misli – nadvisio samoga sebe. Nazdravlja ministru oružanih snaga, svom starom znancu i prijatelju iz orlovsko-križarskih vremena gosp. Anti Vokiću, ustaškom krilniku, kao čovjeku velikoga Poglavnikova povjerenja i iza Poglavnika čuvaru hrvatske sigurnosti. Glavaru građanske uprave državnom ministru gosp. Ing. Ivici vitezu Frkoviću veli, da je jak i blag i zato nama svima drag. Zapovjednika III. do-

⁶ Ivan Šarić, “Bog i Hrvati”, u: *Sarajevski Novi list*, 11-V-1941., 4. Isti tekst objavljen je i tjedan dana kasnije u *Katoličkom tjedniku*. Usp. Ivan Šarić, “Bog i Hrvati”, u: *Katolički tjednik*, 18-V-1941., 6.

⁷ “Blagoslov rimo-katoličke crkvice”, u: *Sarajevski Novi list*, 10-XI-1942., 5.

mobranskog zbora generala M. pozdravlja kao junaka i veli: Hvala Bogu, da ga imamo u svojoj sredini. Za stožernika gosp. Stipu Barbarića kaže, da sav živi u velikim ustaškim idejama, da mu ga je uvijek drago slušati, jer na njegova usta progovara i vila hrvatska. /.../.⁸

Nadbiskupa Šarića često su posjećivali visoki dužnosnici ustaškoga pokreta i vlade NDH. Tako je tijekom proslave Uskrsa 1944. nadbiskup Šarić primio u audijenciju ministra obrazovanja Julija Makanca i zapovjednika II. zbornoga područja. To je onaj isti ministar koji je u ustaškom tisku napao nadbiskupa Stepinca zbog propovijedi koju je ovaj održao 31. listopada 1943:

U Sarajevu je o Uzkršu boravio ministar narodne prosvjete gosp. Dr. Julije Makanec pa je tom zgodom posjetio – na sam Uzkrš prije podne – i preuzv. Gosp. Nadbiskupa, zadržavši se s njim u duljem srdačnom razgovoru. Nadbiskup mu je uzvratio posjet, u pratnji svoga tajnika, istoga dana po podne. Isto je tako posjetio preuzv. Gosp. Nadbiskupa novi zapovjednik III. zbornog područja. I njemu je Preuzvišeni, u pratnji svog tajnika, uzvratio posjet.⁹

Katolički tjednik bilježi i Šarićeve posjete (prigodnim ili svečanim) akademijama koje bi organizirala ustaška mladež u Sarajevu.¹⁰

Šarićev stav o Anti Paveliću

Sarajevski nadbiskup Ivan Šarić bio je iznimno naklonjen Anti Paveliću, što je vrlo često pokazivao u svojim govorima ili u pisanoj formi. Koristio se brojnim prigodama da pohvali Pavelićevu osobu i njegovo djelo, te mu je posvetio i neke svoje pjesme.¹¹ Jednu odugačku pjesmu posvećenu Anti Paveliću Šarić je napisao i objavio

⁸ “Proslava Zlatne Mise nadbiskupa Dr. Ivana Ev. Šarića”, u: *Katolički tjednik*, 13-VIII-1944., 4.

⁹ “Visoki posjet kod Nadbiskupa”, u: *Katolički tjednik*, 16. travnja 1944., 4.

¹⁰ Usp. “Akademija muškog ogranka ustaške mladeži”, u: *Katolički tjednik*, 4-I-1942., 4.

¹¹ Prva pjesma koju je nadbiskup posvetio poglavniku Paveliću objavljena je u biskupskom časopisu pod naslovom *Kad sunce sja... Posvećeno Poglavniku dr. Anti Paveliću*. Usp. Ivan Šarić, “Kad sunce sja... Posvećeno Poglavniku dr. Anti Paveliću”, u: *Vrhbosna*, LV/4-5

u *Katoličkom tjedniku* od 21. prosinca 1941., a bila je prenesena i u drugim tiskovinama. Pjesma je naslovljena *Poglavniku Oda* i počinje opisom Šarićeva i Pavelićeva susreta u bazilici Svetoga Petra u Rimu.¹²

Sarajevski nadbiskup u ovoj pjesmi zaista nije škrt u pohvalama ustaškom vođi Paveliću, koga naziva “ustašom divnim”, “dobrim genijem”, “junakom sreće”, “mistikom”, “prorokom”, “čovjekom uma, srca i poštenja”, “našim Leonidom”, “čovjekom koji istinu i pravdu diše i koji je kao sunce čist i sjajan”, “nosioćem slobode koji čuva duše naše od raja paklenog tj. marksizma i boljševizma”, koji “dan i noć radi za Hrvate”, na čijem se “srcu grije ustaški junak”. Pavelić je za Šarića “ko kralj David kojeg Bog brani” i čovjek koga hrvatski “narod treba kanoti hljeba”. Ova dugačka pjesma objavljena u *Katoličkom tjedniku* bila je opremljena velikom Pavelićevom fotografijom ispod koje je velikim slovima u sredini između stihova stajalo:

PROVIDNOST BOŽJA ODREĐUJE SVJETOVIMA+
ODREDILA JE HRVATSKOM NARODU PUT+
KOJIM JE PROLAZIO KROZ VJEKOVE+
NIJE NI U NAJTEŽIM ČASOVIMA IZGUBIO VJERE+
I ZATO MU JE BOŽJA PROVIDNOST DOSUDILA
SLOBODU+
BOGA HVALI+
U NJEGOVU SE POMOĆ UZDA+
I BOG ĆE MU RAD BLAGOSLOVITI!

Dr. Ante Pavelić

Kad je 25. travnja 1941. zapovjednik vojske NDH Slavko Kvaternik posjetio nadbiskupa Šarića u njegovoj rezidenciji u Sarajevu, ovaj je iskoristio priliku da pošalje telegram s pozdravima šefu države Anti Paveliću:

(1941.), 73. Šarić je inače običavao pisati i posvećivati pjesme različitim političkim ličnostima svoga vremena, od Stjepana Radića, Vladka Mačeka do jugoslavenskoga kralja Aleksandra Karađorđevića. U jednom izvještaju Stjepana Gažija potpredsjedniku jugoslavenske vlade u egzilu za Šarića se navodi da je bio “sluga i pjevač oda svim kraljevima i režimima”. Usp. Ljubo Boban, *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade 1941-1943. Izvještaji informatora o prilikama u Hrvatskoj*, Zagreb, 1985., 54.

¹² O tom susretu u Rimu prije Pavelićeva dolaska na vlast govori i *Katolički tjednik*. Usp. D. PEŠKO, “Naš nacionalizam” u: *Katolički tjednik*, 30-VII-1944., str. 15.; Usp. Ivan Šarić, “Poglavniku oda”, u: *Katolički tjednik*, 21-XII-1941., 18.

Gospodine Poglavniče!

Iz moje rezidencije, u kojoj danas boravi vrhovni zapovjednik naše hrvatske vojske vojskovođa i maršal g. Slavko Kvaternik, čast mi je srdačno Vas pozdraviti ispred cijele Nadbiskupije Vrhbosanske i Crkvene Pokrajine Bosansko-Hercegovačke. Pozdravljam Vas, Gospodine Poglavniče, ispred mukotrpnog hrvatskog naroda Herceg-Bosne, koji je dugi niz stoljeća čekao svoje oslobođenje i uskrsnuće, pa smo, eto, sretni i ponosni, da nam je donio slobodu i nezavisnost sin naše grude, naše uže domovine, Herceg-Bosne Ponosne. Neka dobri Bog obilno naplati Vaše tolike žrtve i napore, što ste ih s tolikim herojstvom uložili za naš mili Hrvatski Narod! Molimo se Bogu, da Vas još zadugo uzdrži i poživi za sreću i procvat Vjere i Domovine. On Svemogućii neka svakim svojim Blagoslovom blagoslovi Vaše djelo, našu toliko žuđenu Slobodnu Nezavisnu Hrvatsku državu! I ovom prilikom, Preuzvišeni Gospodine Poglavniče, Obnovitelju Nezavisne Hrvatske Države, izvolite primiti izraze mogea uvijek dubokog i odanoga poštovanja!¹³

Na to srdačno pismo nadbiskupa Šarića uskoro je, 7. svibnja 1941. došao odgovor od predstojnika Pavelićeva ureda u Zagrebu:

Preuzvišeni Gospodine!

Vaša pažnja i srdačna čestitka prigodom uspostave Nezavisne Države Hrvatske Poglavniku je osobito mila, pa Vam najljepše zahvaljuje. Neka Svevišnii blagoslovi veliko djelo i usliši Vaše želje za dobro naroda i države.

Za dom spremni!

Po odredbi Poglavnika, predstojnik Ureda,
krilni pobočnik glavno-stožerni pukovnik Adolf Sabljak.¹⁴

Oduševljenje nadbiskupa Šarića osobom i djelom ustaškoga vođe nije se s vremenom umanjivalo, kako se pokazivalo kod drugih katoličkih prelata, tako da je sarajevski nadbiskup nastavio pronalaziti prigode da pohvali Pavelića, čak i kad situ-

¹³ “Nadbiskup Vrhbosanski Poglavniku Nezavisne Države Hrvatske”, u: *Katolički tjednik*, 18-V-1941., 4.; “Nadbiskup Vrhbosanski Poglavniku Hrvatske”, u: *Sarajevski Novi list*, 15-V-1941., 5.

¹⁴ “Zahvala Poglavnika Vrhbosanskom nadbiskupu”, u: *Vrhbosna*, LV/4-5 (1941.), 107.

acija ili proslava nije imala nikakve veze s politikom, kao što je to bilo npr. 31. prosinca 1941., tijekom susreta s dijecezanskim klerom na staru godinu, kad je pohvalio Poglavnika i njegove suradnike.¹⁵ Razašiljane su i okružnice o tome kako treba dostojno proslavljati Poglavnikov imendan:

Prečasnom i velečastnom
Dušobrižnom svećenstvu Nadbiskupije
vrhbosanske.

U nedjelju, 13. Lipnja o. g., slavi poglavar Nezavisne Države Hrvatske, Poglavnik Dr. Ante Pavelić, svoj imendan, te povodom ovoga pozivam sav dušobrižni kler, da toga dana iza svečane sv. Mise održi Te Deum s molitvama, i da pozove vjernike, da se taj dan toplo pomole Bogu, i da Njemu preporuče našega Poglavnika i Nezavisnu Državu Hrvatsku. Na svečanost neka se pozovu mjestne vlasti, kako se radi o državnim blagdanima.¹⁶

Treba reći da Šarić ovom okružnicom o proslavi Poglavnikova imendana nije učinio ništa što nisu činili i drugi biskupi u NDH, jer se Pavelićev imendan slavio vrlo svečano u NDH. Pravi je problem u Šarićevoj nesmanjenoj oduševljenosti Antom Pavelićem, o kome je nastavio govoriti u superlativima, nazivajući ga “apostolom” i čovjekom koji je “pun nade, vjere i ljubavi”:

Nismo smjeli napisati ni izgovoriti njegovo ime, pa smo pisali po stijenama i izgovarali uz opasnost odležati u zatvoru. ŽAP (Živio Ante Pavelić). Draga su nam ta velika tri slova i zato što su u njima tri najljepše vrline našeg Poglavnika. On je čovjek Žrtve. On je Čovjek Apostol. On je čovjek Prošnje ili Molitve. A to sve mora biti svaki pravi Hrvat. Mora biti prodahnut duhom požrtvornosti, duhom apostolata i duhom molitve. Tko misli, taj se Bogu moli. Tko se ne moli, taj ne misli. Ne moliti se Bogu uvijek je znak male duhovne vrijednosti. Živina se ne moli, jer ne misli. Hrvatsko je staro geslo: “Bog i Hrvati”. Mi ćemo Hrvati svoje srce i svoju dušu uvijek podizati k Bogu. Jer ako Bog uz nas ne gradi, uzalud mi

¹⁵ Usp. “Svjetovni kler podastire Nadbiskupu novogodišnje želje”, u: *Katolički tjednik*, 11-I-1942., 4.

¹⁶ Arhiv nadbiskupijskog ordinarijata Sarajevo (ANOS), 1512/1943; “Proslava Poglavnikova imendana”, u: *Katolički tjednik*, 13-VI-1943., 5.

gradimo i radimo. Imamo lijep primjer u našem Poglavniku. Nije davno što mi je prijatelj Ademaga Mešić ovako govorio. “Nikad mi se više nije dopao naš Poglavnik, nego kad sam ga jednom posjetio u njegovu dvoru. Baš je svršavao svoj objed s obitelji svojom. Na svršetku objeda ustali su svi i Bogu se pobožno pomolili. E to mi je tako drago bilo, završio plemeniti Ademaga, da mi je dolazilo da ga poljubim. Pada mi ovdje na pamet što mi je pripovijedao vrhbosanski stožernik g. Marko Mihaljević: “Bili smo mi povratnici ustaše na Liparima u Siciliji. U svom zatočenju sagradili smo sami svojim rukama crkvicu u čast svetom Anti. I bili su naši momci tako pobožni, da ih je kao uzorne katolike zavolio tamošnji biskup, pa im je i blagoslovio njihovu lijepu crkvicu. U njoj se je svaki dan čula molitva i sveta pjesma na hrvatskom jeziku”. Takva nas ustaška pripovijest dira do suza. Bog im nije ostao dužnik. A Bože nam daj i ljudi požrtvovnih. I u slobodi potreban nam je duh požrtvovnosti. Za Dom treba da se žrtvujemo. Stari i prvi vojnik Francuske, čovjek povijesti, ustvrdio je nedavno, da je do sloma Francuske došlo samo stoga što je u francuskom društvu duh uživanja prevladao nad duhom požrtvovnosti i samozataje. Ta je velika riječ maršala Petaina ušla u povijest Francuske i u povijest svijeta. Nezavisna Država Hrvatska sretna je što ima požrtvovnoga Poglavnika. On i njegova kuća do skrajnosti su požrtvovni. Što nisu sve podnijeli kroz punih dvanaest godina u zatočenju. Nikad im ne možemo dosta zahvaliti na tim žrtvama za Dom. Značajno je što sam nedavno čuo o Poglavnikojoj djeci. Njihova plemenita mati daje ih u konvikt Milosrdnih Sestara u Zagrebu i moli č. Sestru prefektu, nek im postelja bude tvrda. Ta riječ spartanska odiše duhom žrtve i samozataje. Pravi, čitavi Hrvati moraju biti apostoli. Ovo je govorio Stjepan Radić: “Mi Hrvati trebamo ljudi apostolâ”. Apostolâ dobrog primjera, junačke riječi, dobre štampe; apostolâ koji će upravo propovijedati čestitost i krepost našem svijetu na sve strane. I u apostolatu uzor nam je naš Poglavnik. On stigne na sve strane. Ubacuje u srca svjetlost i ljubav prema Domovini; probuđuje ponos i jakost u hrvatskim srcima; unosi nam u oči sreću i sjaj. Zarez mu je oštar; energija besprimjerna; on živi i radi apostolski; on je pun vjere, nade i ljubavi; on je blag i jak: njega nam je dao Bog u kojega se on uzda kao čovjek Božji. Providnosti hvala, što si nam ga dala! Pa budimo za takova Poglavnika i za Dom spremni!¹⁷

¹⁷ Ivan Šafrić, “ZAP”, u: *Sarajevski Novi list*, 10-IV-1942., 13.

Nakon proslave Šarićeve zlatne mise (50. obljetnice svećeničkoga ređenja) u sarajevskoj Katedrali 30. srpnja 1944., nadbiskup Šarić je organizirao svečano primanje za odabrane crkvene i političke dužnosnike. Tom je prigodom poseban izaslanik šefa države Ivica Frković uručio sarajevskom nadbiskupu specijalnu srebrnu medalju, o čemu *Katolički tjednik* izvještuje:

Među čestitarima je sigurno bio najodličniji glavar građanske uprave, državni ministar gosp. Ing. Ivica vitez Frković.¹⁸ On je na čestitanje došao kao specialni Poglavnikov izaslanik. Kad je stigao u nadbiskupski dvor, rekao je Preuzvišenomu, da je imao želju prisustvovati i Nadbiskupovoj Zlatnoj Misi, ali je zakasnio zrakoplov – stigao je na uzletište malo prije – no zato je ipak izvršio svoju kršćansku dužnost: prisustvovao sv. Misi u crkvi sv. Vinka. Poglavnikov izaslanik Ivica vitez Frković donio je preuzv. gosp. Nadbiskupu specialnu srebrnu spomen-medalju. Na njoj je s jedne strane Poglavnikov lik, a s druge strane hrvatski državni grb i sliedeća posveta s urezanim Poglavnikovim vlastoručnim podpisom:

Preuzvišenom Nadbiskupu
IVANU EV. ŠARIĆU
Prigodom 50. Godišnjice
Misnikovanja
POGLAVNIK
ANTE PAVELIĆ

Predavajući tu spomen-medalju održao je ministar Frković kratak govor i u njemu istaknuo, da je on neobično sretan, što mu je stavljeno u dužnost na ovoj svečanosti zastupati Suverena Nezavisne Države Hrvatske i podieliti Nadbiskupu-Svečaru ovo riedko odlikovanje. U tome vidi on najbolji dokaz, koliko Poglavnik cieni sav Nadbiskupov vjerski i nacionalni rad. Na svemu tomu izkazuje mu Poglavnik preko njega punu svoju zahvalnost kao i zahvalnost celoga Hrvatskoga naroda. U svom od-

¹⁸ Ivica Frković (1894.-1980.), inženjer šumarstva i političar. Neposredno nakon proglašenja NDH, 16. travnja 1941. imenovan je ministrom šuma i ruda te je na toj funkciji ostao u četiri sastava vlade NDH. Početkom 1943. imenovan je poglavlčkovim opunomoćenikom kod njemačkih postrojbi, 369. vražje i 264. lovačke divizije. Od rujna 1943. obavlja dužnost glavara građanske uprave u Sarajevu, te za područje velikih župa: Vrhbosna, Usora, Sol, Lašva i Glaž, a od 4. veljače 1944. za župu Hum, te kotareve Bijeljina, Brčko, Gradačac i Derventa. Nosilac je naslova viteza. Na kraju rata uspio je emigrirati te je 1980. g. umro u Buenos Airesu. Usp. "Frković, Ivica", u: *Tko je tko u NDH. Hrvatska 1941.-1945.*, Zagreb, 1997., 120-121.

govoru zamolio je Nadbiskup gosp. Ministra Ing. I. Frkovića, da kod Poglavnika bude tumačem njegove zahvalnosti, sreće i radosti, radi Poglavnikove čestitke i ovoga riedkoga odlikovanja.¹⁹

Katolički tjednik donio je reportažu o audijenciji i čestitkama dijecezanskoga klera nadbiskupu Šariću 31. srpnja 1944. U jednom se članku navode i Šarićeve riječi kojima on povlači paralelu između sebe i Pavelića, poentirajući kako su obojica bili “potpuni Hrvati i potpuni katolici”:

Ako ću govoriti o sebi, reći ću s grčkim piscem: “ἐγχομαι” ili sa sv. Franjom Asiškim: totus quantus catholicus sum. Posve sam katolički. Spreman sam sve podneti, pa i istu smrt za Katoličku Crkvu. Ako ću pogledati na Hrvatski narod, onda ću kazati, da sam uvijek bio totus quantus Croata. Uvijek podpun Hrvat. Od malih nogu Croata. Uvijek na liniji našega Staroga. Molio sam Boga i za tu milost našoj lijepoj Hrvatskoj domovini, da se Bosna pripoji Majci Hrvatskoj. I to je Bog dao. I nam je Bog velikoga Poglavnika, koji je to svojim mučeničkim djelima izveo. Nije prezao ni pred trinaestogodišnjim progonstvom u tuđini, samo da to svoje djelo konačno izvede. A bio je uvijek i Croata i Catholicus. I u tamnici, i kad je u progonstvu gradio kapelicu sv. Ante, i kad je došao u crkvu sv. Petra u Rimu na grob apostolskog prvaka. I Bog mu je dao ono, za čim je išao. /.../.²⁰

¹⁹ “Proslava Zlatne Mise nadbiskupa Dr. Ivana Ev. Šarića”, u: *Katolički tjednik*, 6-VIII-1944., 4. Treba reći da nadbiskup Šarić nije bio jedini prelat i svećenik kome je Pavelić iskazao ovakvo priznanje. Popis svih svećenika i prelata koji su primili počasti od Pavelića nalazi se u već spomenutoj knjizi *Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera*, (ur. J. Horvat i Z. Štambuk), Zagreb, 1946., 194-199. No, ove podatke treba uzeti s rezervom, jer se radi o knjizi koja često nije pouzdana. I talijanski autor Rivelli, čija je knjiga više nego tendenciozna, navodi da je sarajevski nadbiskup Šarić primio spomenutu medalju od ustaške vlade u studenom 1941. godine i da je na njoj pisalo: “Za Vašu aktivnost, nadahnutu pravim ustaškim duhom”. Rivelli pogrešno navodi ne samo mjesec nego i godinu dodjele ove medalje, a na samom odličju uopće ne postoje riječi što ih on navodi. Usp. M. A. Rivelli, *L'arcivescovo del genocidio. Monsignor Stepinac, il Vaticano, e la dittatura ustascia in Croazia, 1941-1945*, Milano, 1999., 60., bilj. 3.

²⁰ “Proslava Zlatne Mise nadbiskupa Dr. Ivana Ev. Šarića”, u: *Katolički tjednik*, 13-VIII-1944., 3-4.

Premda su se neki prelati i svećenici tijekom ratnih zbivanja, nakon uvida u narav ustaškog režima i neposrednih spoznaja, počeli distancirati od Pavelića i od politike koju je on vodio (barem ga ne hvaleći u javnosti kako su prije toga običavali), to se nikad nije dogodilo u slučaju nadbiskupa Šarića. On je nastavio s pisanjem pohvala i panegirika Paveliću koji su vrlo često prelazili granice dobra ukusa. Njegov se entuzijazam prema Poglavniku nije smanjivao ni potkraj rata, o čemu svjedoči i njegov članak u ustaškom dnevnom listu *Hrvatski narod*, napisan u srpnju 1944., a naslovljen *Hvala Bogu i Poglavniku*

Povodom mojega 50-godišnjeg svećenstva ili zlatne moje mise, mogu samo reći: hvala Bogu [...]. Nije dobro hvaliti samoga sebe al ja hvalim sebe što sam po milosti Božjoj uvijek bio vjeran i zborom i tvorom prema Bogu i Božjoj stvari. To mi nitko ne može poreći, a ne može mi nitko poreći ni to da sam uvijek bio vjeran i svojem narodu hrvatskome. Bio sam uvijek savkoliki Hrvat, savkolik za narod hrvatski i njegovu sreću i slobodu. Samo jedno da spomenem: putovao sam mnogo po inozemstvu. Pitali su me mnogi veliki ljudi pa i diplomati što ce napokon biti s mojim hrvatskim narodom. Ja bih im uvijek odgovarao riječima sv. Pisma: Istina će vas osloboditi. Veritas liberabit nos! A istina je ova: da je hrvatski narod čitavom svojom 1000 godišnjom poviješću zavrijedio da bude svoj na svome, da bude slobodan u svome domu i da ima svoju državu; živa je istina da je za ovu slobodu i nezavisnost Hrvatske, za obnovu hrvatske države najviše poradio naš divni Poglavnik i u Domu Svoju i kao pravi mučenik u inozemstvu. Nikad mu ne možemo mi Hrvati zahvaliti na svemu onome što je učinio za slobodu svog hrvatskog naroda. I zato iza riječi hvala Bogu, molim iz dna duše svoje: hvala i našem Poglavniku na slobodi i nezavisnosti države Hrvatske. U to ime. ZA POGlavNIKA I DOM SPREMAN. Nadbisk. Sarajevski Ivan Šarić.²¹

Neka društveno-religijska pitanja

Neposredno prije proslave 50. obljetnice svećeničkoga ređenja nadbiskupa Šarića 30. srpnja 1944. u crkvenim i u državnim glasilima izlazili su tekstovi koji veličaju njegovu osobu. U članku objavljen u *Katoličkom tjedniku* srpnja 1944. autor se prisjeća intervencija sarajevskoga nadbiskupa na zasjedanju Bosanskoga sabora 1910. tijekom austrougarskoga upravljanja Bosnom i Hercegovinom. Tekstopisac se

²¹ Ivan Šarić, "Hvala: Bogu i Poglavniku", u: *Hrvatski Narod*, 30-VII-1944., 5.

sarkastično odnosi prema članovima suparničke Hrvatske narodne zajednice,²² te citira govor nadbiskupa Šarića iz 1910. godine.:

Hrvatska Katolička Udruga, duboko uvjeren, da u čistoj hrvatskoj ideji leži spas, budućnost i materialno stanje svega pučanstva u Bosni i Hercegovini, ne može smetnuti s uma veliku historijsku činjenicu da se na tom osniva obstanak i pobjedonosni razvitak, kojemu mora i H. K. Udruga svim silama doprinositi, da se oživotvori. Zato izjavljujem, da ona kao sastavni dio čiste stranke prava visoko drži narodni program od 26. Lipnja 1894. Kojega prva točka glasi: "Stranka prava stojeći na temelju hrvatskog državnog prava i narodnog načela radi će svim zakonskim sredstvima da se narod hrvatski, koji stanuje u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, na Rieci s kotarom i u Međumurju, u Bosni i Hercegovini i Istri sjedini u jedno samostalno državno tijelo u okviru habsburške monarhije, te će podupirati svom snagom nastojanje braća Slovenaca, da se i slovenske zemlje ovom državnim tijelu prikupe". Prema tome ne može Hrvatska Kat. Udruga priznati na teritoriju kraljevstva hrvatskoga nikoje drugo ime, nikoji drugi narod i nikakve druge embleme, do li hrvatskih.²³

I *Vrhbosna* je iz pera vlč. Dragutina Kamberra objavila dugačak tekst posvećen nadbiskupu Šariću u kojemu se, uz uobičajene napade i diskvalifikacije na račun članova Hrvatske narodne zajednice, uvelike hvali Šarićevo političko djelovanje:

Kao što su mnogi veliki životi usredotočeni oko jednoga glavnog dijela i mnoge velike misli oko jednog središnjeg cilja, tako je i političko djelovanje sarajevskog nadbiskupa g. dra Ivana Šarića usredotočeno na radu za pripadnost Bosne Hrvatskoj. Sva njegova politička borba povezana je nastojanjem da se izpletu što mnogobrojnije niti, koje bi povezale Sarajevo i Zagreb, Bosnu i prekosavsku Hrvatsku, zatim da se hrvatska

²² O sukobima između *Hrvatske narodne zajednice* i *Hrvatske katoličke unije* usp. Luka Đaković, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, Zagreb, 1985.; Marko Karamatić, *Franjevci Bosne Srebrene u vrijeme austrougarske uprave 1878.-1914.*, Sarajevo, 1992.; Zoran Grijak, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, Zagreb, 2001.; Ignacije Gavran, *Lucerna lucens? Odnos Vrhbosanskog ordinarijata prema bosanskim franjevcima. Dossier "Dobri pastir". Rasprave i polemike o Udruženju katoličkih svećenika*, Sarajevo, 2012.

²³ Usp. "Pred proslavu nadbiskupova 50godišnjeg svećeničkog jubileja", u: *Katolički tjednik*, 9-VII-1944., 4. Članak je prvotno objavljen u *Sarajevskom Novom listu* 13. lipnja 1944.

Bosna razbudi, osviesti i snažno naglasi svoju volju da uđe s Hrvatskom u jedan zajednički politički sklop. Ovaj i ovakav rad nadbiskupa Šarića postigao je vrhunac, kada je 19. Srpnja 1910. kao mladi biskup i kao izabrani zastupnik brčanskog kotara, te kao zajednički govornik Hrv. Kat. Udruge u proračunskoj razpravi bosanskog sabora u Sarajevu izjavio i naglasio, da Bosna pripada samo Hrvatskoj, da u Bosni smije biti samo jedan politički narod i to hrvatski i da se u Bosni smiju izdicati samo hrvatski emblemi. Nije to bila samo logična i potrebna reakcija na sveobću ofenzivu velikosrbstva, koje je putem svetosavlja, putem poviestne i jezikoslovne znanosti, zatim putem književnosti prešlo i u sveobću političku ofenzivu na poviestnom području hrvatskog naroda s težnjom i jasno ocrtanim ciljem da i na hrvatsko područje protegne san o Dušanovu carstvu, nego je to bio i logični nutarnji razvoj razbudenog i preporođenog hrvatstva, koje je postajalo sve više svjestno sebe i svega što mu je pripadalo. /.../ Danas u našoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, čije je pravo na Bosnu nadbiskup dr. Ivan Šarić proglasio još 19. Srpnja 1910., danas kada su Bosna i Hrvatska jedno, ali kad još nije završena borba za očuvanje hrvatskih pravednih tekovina, danas prigodom proslave pedesetogodišnjice svećeničkog ređenja dr. I. Šarića, vrijedno je obazreti se sa priznanjem i sa zahvalnošću i na ove događaje, te ih iztaknuti za primjer današnjem pokoljenju, a siedom Nadbiskupu od srдца čestitati.²⁴

S obzirom na ustaški plan prevođenja pravoslavnoga stanovništva na katoličku vjeru, nadbiskup Šarić je 13. studenog 1941. napisao pismo zagrebačkom nadbiskupu Stepincu:²⁵

Tendencija je civilnih vlasti, da što više grkoistočnih konvertira, no nažalost, ne postupa se svagdje onako, kako bi trebalo. S više strana primali smo pritužbe, da civilne vlasti, gdje su na prvim mjestima muslimani, ne rješavaju molba grkoistočnih, koji žele prieći na katoličku vjeru. Na drugim pak mjestima određuju visoke takse za vjerske prelaze, koje siromašniji slojevi ne mogu plaćati. Tako je bilo u Sarajevu, gdje je općina tražila, u ime svoje takse, 500 Kuna, tako da smo bili prisiljeni obratiti se na Vladu u Zagrebu i zamoliti, da se dokine ova odredba. Razumije

²⁴ Dragutin Kamber, "Zastupnik hrvatskog državnog prava", u: *Vrhbosna*, LVIII/7-8 (1944.), 182-187.

²⁵ Ovo je pismo bilo priloženo dugom pismu hrvatskih biskupa poglavniku Paveliću od 20. studenog 1941. Usp. ANOS, 4107/41.

se, da ovakav postupak lokalnih vlasti uvelike ometa konverzije. [Dalje preuzvišeni Natpastir govori o promičbi evangeličke vjeroispoviedi. Njenni predstavnici da su govorili]²⁶ da ne trebaju (grkoistočnjaci) prelaziti na katoličku vjeru, da će im se popovi vratiti, a ako već prelaze, radije neka pređu na protestantizam i t.d.²⁷

Kao što se vidi iz ovoga pisma, pitanje vjerskih prijelaza za vrhbosanskoga nadbiskupa bilo je samo političko pitanje, a sva briga oko njega nije bila usmjerena na sudbinu i tragediju ljudi koji su morali mijenjati svoju vjersku pripadnost kako bi spasili živu glavu, nego samo na otklanjanje prepreka koje ometaju ubrzavanje toga procesa. Njega, očito, nisu zanimali razlozi zašto je srpsko-pravoslavno stanovništvo uopće prelazilo na katoličanstvo, nego je samo analizirao prepreke koje su usporavale provedbu ovoga projekta.²⁸ U dokumentu pronađenu u arhivu Sarajevske nadbiskupije vlč. Mati Livajušiću, koga šalje u Donje Vukovsko da se brine oko vjerskih prijelaza, Šarić piše: “Šaljući vas na Vaše novo mjesto, povjeravam Vam tešku ali uzvišenu, dužnost dovođenja zalutalih ovaca u ovčinjak Kristov, želim Vam potpuni uspjeh u Vašem radu i kao zalog ovoga uspjeha podjeljujem Vama i Vašem novom stadu svoj natpastirski blagoslov”.²⁹ U jednom drugom dopisu župniku u Bijelom Brdu Iliji Gavriću Šarić piše: “Jasno je po sebi, da ne ćete tumačiti subtilne razlike između katoličke i grčkoistočne nauke. Dosta je, da znadu, da je Sv. Otac Papa vrhovni glavar Crkve. Isto glede pouke je dovoljno, da su obraćenici poučeni u glavnim istinama katoličke Crkve. Djecu grčkoistočnjaka, koji su najavili svoj prijelaz u katoličku Crkvu, ne možete krstiti, dok sami roditelji formalno ne prijeđu. [...]. Obraćenici, koji su već prešli na katoličku vjeru, ne smiju slaviti svetaca, koje ne slavi katolička Crkva. Što se tiče svetkovanja krsne slave, nastojte ih od toga odvratiti. Ako bi to ipak slavili, neka ne bude u tome Vašeg učešća”.³⁰ Sličnu uputu Šarić je poslao i župnom uredu u Bosanskom Brodu, tražeći da obraćenike treba poučiti “da oni moraju prekinuti svaku vezu s grčkoistočnom crkvom”, da ih se odvrti od slav-

²⁶ Ova rečenica je u Šarićevo izvješće ubačena od strane samoga nadbiskupa Stepinca.

²⁷ Arhiv Hrvatske biskupske konferencije (AHBK), S-1941-III.

²⁸ Usp. Jure Krišto, *Katolička Crkva i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945.*, I, Zagreb, 1998., 76.

²⁹ ANOS, 4058/41.

³⁰ ANOS, 4850/41.

ljenja krsne slave i “grkoistočnih svetaca” jer bi u suprotnom “nastala pogibelj, da bi oni ostali kriptogrkoistočnjaci”.³¹

Sarajevski nadbiskup nije nikad kod ustaške vlasti protestirao protiv zločina koji su počinjeni nad Židovima, Srbima i Romima,³² ali je zato svoj utjecaj kod državne vlasti koristio ne kako bi protestirao protiv otimačine privatne imovine “nepoćudnih elemenata”, nego je od vlasti tražio da se oteta imovina dadne ljudima koji su “zadužili našu hrvatsku stvar”. Tako je 4. siječnja 1942. napisao pismu ministru Andriji Artukoviću:

GOSPODINE MINISTRE!

zamoljen sam od odlične gospode iz Sarajeva, da pred Vas, Gospodine Ministre, iznesem jednu stvar, pa sam slobodan to i učiniti. U zadnje vrijeme u Zagrebu mnoge židovske radnje prelaze u ruke Hrvata. Ovih dana imala bi prijeći u hrvatske ruke knjižara i papirnica A. Brusina, čiji je vlasnik bio Mavro Štajner. Među ljudima, koji bi mogli doći u obzir, da preuzmu ovu radnju nalazi se i g. PETAR JAKOVLJEVIĆ, Ljubušak, otac junačkog i vrlo pukovnika g. Stjepana Jakovljevića, branitelja Višegrada. I otac i sin isticali su se svojim nacionalnim radom, pa su uvelike zadužili našu hrvatsku stvar. G. Petar Jakovljević, publicista, već je prije radio u knjižari “A. Brusina”, potpuno je upućen u ovaj posao, pa smo mišljenja, da bi ova knjižara došla u dobre ruke, ako bi ju dobio g. Petar Jakovljević. Ovim bi se učinila velika stvar i g. Stjepanu Jakovljeviću, jer bi mu otac bio materijalno obskrbljen, pa bi se on mirnije mogao posvetiti svojim odgovornim poslovima u ovim teškim danima. Uvjereni sam, Gospodine Ministre, da će se izaći ususret molbi g. Petra Jakovljevića, pa Vam unaprijed topla hvala na svemu, što ćete spomenutom gospodinu učiniti. Izvolite, Gospodine Ministre, i ovom zgodom primiti izraze moga dubokog štovanja i odanosti.

nadbiskup vrhbosanski.
Njegovoj Preuzvišenosti
Dr. ANDRIJI ARTUKOVIĆU, ministru unutarnjih poslova.³³

³¹ Usp. ANOS, 4185/41.

³² Pisao je jedino Ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja da se ima “obzira kod odvođenja u koncentracione logore pripadnika jevrejske rase prema osobama, koje su prešle na katoličku vjeru, ili koje su vjenčane u katoličkoj Crkvi”. ANOS, 392/42.

³³ ANOS, 20/1942.

Dakle, sarajevski nadbiskup ne protestira zato što je Mavri Štajneru oteta imovina, nego traži od državne vlasti da knjizaru dodijeli ocu zaslužnoga ustaškog generala kako bi on “bio materijalno obskrbljen”, kako bi se mogao lakše posvetiti odgovornim poslovima u “ovim teškim danima”. Koliko li su tada tek teški dani bili za obitelj Štajner, o tome ovom prilikom nema ni spomena. Na ovom se dokumentu iz arhiva Sarajevske nadbiskupije definitivno zasjenjuje “veličina” sarajevskoga nadbiskupa Ivana Šarića, mnogo više nego na svim drugim pjesmama i pohvalama ustaškom režimu i Anti Paveliću. U ovom kontekstu možemo prenijeti i reakciju potpredsjednika jugoslavenske vlade u egzilu Jurja Krnjevića, istaknuta člana Hrvatske seljačke stranke, koja je pročitana na radiju BBC-a 16. studenog 1942. godine. Juraj Krnjević kritizirao je postupke Katoličke crkve u vezi s preobraćenjima i izričito spomenuo nadbiskupa Šarića:

Pavelićev režim je morao naići na nepomirljivi otpor hrvatskog naroda i propasti, jer je utemeljen na sili, nasilju i proljevanju nevine krvi. Takove su metode odvratne čovječanskom osjećaju hrvatskog naroda. Nikada se nije dao njima slomiti, niti ih je prihvaćao. On ih sada još odlučnije osuđuje nego li ikada prije, jer ih Pavelić proglašujući se samodržcem vladarem Hrvatske čini tobože u interesu hrvatskog naroda i nabacuje se time blatom na neokaljano hrvatsko ime. Suze hiljada i hiljada unesrećenih matera, djece, žena, i staraca vaze do neba. Hrvatski narod ne može ovoga časa pozvati krivce na odgovornost. Ali će doći čas, kada opet bude u Hrvatskoj, narodna riječ jača od tuđinske sile, koja danas drži Pavelića. Onda će hrvatski narod suditi svima prema njihovoj zaslugi. Nitko tomu sudu izbjeci neće. Između ostalih zločina naglasiti ću jedan, za koji ćemo tražiti naročiti račun. A to je prisilno pokatoličavanje. Mačem primoravati nekoga, da mijenja vjeru, još je odvratnije od tjelesnoga umorstva. Ne obraćam se dr. Šariću, koji se ponašao kao oni, koji su izgubili dušu i savjest, nego vama ostalima poglavarima katoličke crkve u Hrvatskoj, da ispitajte svoju savjest, jeste li sto posto izvršili svoju dužnost? Nije dosta postaviti neke komplicirane sudove i stidljivo se ograditi od ustaških zločina poimence od ustaškog pokatoličavanja, nego je potrebna Vaša muška riječ osude, kako bi to bilo u skladu i s osjećajem hrvatskog naroda i s naukom katoličke crkve. A takove riječi do sada iz usta naših vjerskih poglavara nažalost nismo čuli.³⁴

³⁴ “Krnjević slušateljima BBC radija”, u: *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, 24. studenoga 1942., 9. Njegov je govor objavljen u: Ljubo Boban, *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade 1941-1943.*, 30-31.

Profesor kanonskoga prava na Franjevačkom fakultetu u Sarajevu dr. fra Karlo Karin (1910-1973), tijekom ispitivanja pred jednom komunističkom komisijom poslije rata, izjavio je sljedeće u vezi s djelovanjem nadbiskupa Šarića:

Nadbiskupu Šariću i ostalim članovima Ordinarijata moralo je biti poznato šta rade i kakvog su ponašanja pojedini svećenici u njegovoj nadbiskupiji. To mu je moralo bit poznato zato što su po zakonima katoličke crkve dekanani iz svake pojedine dekanije morali najmanje jedanput godišnje podnijeti Ordinarijatu detaljni izvještaj o radu i ponašanju svakog župnika iz njegovog područja.[...]. Najbolji primjer držanja i rada nadbiskupa Šarića za vrijeme ustaške države pokazuje se na primjeru nenarodnoga rada svećenika Božidara Brala. Cijelom katoličkom kleru pa i meni bilo je poznato, da je svećenik Božidar Bralo bio haranger protiv Srba i svega onoga što nije bilo ustaško, da je bio poglavnikov povjerenik za Bosnu i Hercegovinu u vrijeme kad su vršeni najveći progoni nad Srbima i Jevrejima, pa je ipak pored svega toga nadbiskup Šarić pored sebe držao Božidara Brala i bio njegov najbolji prijatelj . . . Meni je poznata notorna činjenica da je nadbiskup Šarić još prije rata bio ustaški opredijeljen. Dokaz tome je njegova opće poznata posjeta ustaškim emigrantima u Južnoj Americi, nekoliko godina prije rata, a poslije ubistva Aleksandra Karadorđevića u Marselju 1934. godine. Naime, smatram da on tu posjetu ustaškim emigrantima u Južnoj Americi nije morao da učini kao svećenik, nego ju je učinio iz političkih razloga kao njihov istomišljenik. Od dolaska NDH do njenog sloma nadbiskup Šarić je još jače manifestirao svoju privrženost ustaškoj NDH... Dokaz su tome njegovi literarni radovi, za koje ne znam da li imaju kakovu književnu vrijednost, ali su u ono vrijeme svakako bili političko oružje u rukama ustaša. Od tih radova najpoznatija je njegova "Oda Poglavniku" pisana 1941. godine. Činjenica je također da je nadbiskup Šarić učestvovao na svim ustaškim manifestacijama, pa se je tako svojim autoritetom zalagao za ustašku ideju.[...] Da je on izdao bar jednu poslanicu katoličkom svećenstvu da sprečava zločine u njegovoj nadbiskupiji i da je njima zabranio ma kakvo učešće u takvim zločinima, daleko bi manji broj žrtava bio na ovom području.³⁵

³⁵ Viktor Novak, *Magnum crimen. Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Zagreb, 1948., 561. Faksimil izjave profesora Karina nalazi se u *Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera*, 395.

Ovdje je važno istaknuti kako se ova izjava i njezin faksimil s potpisom profesora Karina nalaze u dva djela komunističke historiografije koja vrve brojnim nepreciznostima i manipulacijama, te da ju je profesor dao pred komunističkim vlastima nakon završetka rata 1945. godine. Poznata je činjenica da se komunističke vlasti nisu sustezale od manipuliranja izjavama, te da su vršile velike pritiske na ljude da daju izjave kakve njima odgovaraju. Budući da je profesor Karin davno umro, nismo mogli saznati radi li se o njegovoj slobodnoj i autentičnoj izjavi i svjedočanstvu. No, bez obzira na to, imajući u vidu djelovanje nadbiskupa Šarića i njegove izjave, tvrdnje profesora Karina da je biskup Šarić bio proustaški orijentiran, da je kroz sve vrijeme rata bio privržen ustaškoj NDH, te da nije izdao nijednu poslanicu katoličkom svećenstvu s obzirom na zločine u svojoj nadbiskupiji, odgovaraju stvarnosti. Činjenicu da se Šarić nijednom riječju nije zauzimao za progonjene ljude u svojoj biskupiji priznaje i mons. Mato Zovkić, nalazeći za to vrlo čudan izgovor: “Ne znam je li nadbiskup znao za te zločine nad nevinim civilima, jer je bio izoliran, tri ratne godine je radio neprekidno na prijevodu Biblije”.³⁶ Šarićeva “prevelika” zauzetost oko prevođenja Biblije nije ga, međutim, ometala da piše i hvali ustašku vlast i Pavelića, da se sastaje s visokim ustaškim i njemačkim dužnosnicima niti da u Sarajevu redovno posjećuje manifestacije što ih je bila organizirala ustaška vlast.

Sarajevski nadbiskup Ivan Šarić nije nikad zauzeo distancu prema ustaškom režimu, nego je u svojim člancima i istupima sve vrijeme rata pružao podršku Paveliću i ustašama. Osim pjesama, u kojima je hvalio ustaškoga poglavnika, Šarić je u svojim javnim istupima, kao što smo vidjeli, prikazivao ustaškoga vođu kao apostola, uzor vjernicima, čovjeka molitve, puna požrtvornosti. Tvrdnja nadbiskupa Šarića da je Pavelić bio blag čovjek, pun vjere, nade i ljubavi zvuči u najmanju ruku ironično u trenutku u kojemu poglavnik šalje u smrt mnoge nevine ljude, uključujući i neke slovenske svećenike, u logoru Jasenovac i na mnogim drugim stratištima. Premda su neki biskupi i svećenici zauzimali distancu prema ustaškom režimu, to se nikada nije dogodilo sa sarajevskim nadbiskupom.

Kod njega i nekih drugih svećenika sklonih ustaškom režimu pokazalo se da je isprepletenost politike i religije, klerikalizma i velikohrvatske ideologije, koja je u to doba dominirala unutar crkvenih krugova, uvjetovala njihovo ponašanje i izazvala nedostatak neophodna distanciranja od ustaškoga režima. Mnogi citiraju Šarićevu pjesmu Paveliću kao nešto najproblematičnije u njegovu ponašanju: tragičnija je i dalekosežnija ipak njegova šutnja pred sudbinom tisuća njegovih sugrađana koji se

³⁶ Brane Vrbić, “Razgovor s mons. dr. Matom Zovkićem u prigodi izlaska popravljenog izdanja prijevoda Biblije Ivana Evadelistu Šarića. Najljepše u Šarićevu prijevodu je jezik Svetog teksta”, u: *Katolički tjednik*, 18-II-2010., 13.

odvođe i ubijaju samo zato što su druge vjere i nacije. Čudi i zapanjujući broj anti-semitskih članaka u njegovu *Katoličkom tjedniku* između 1941. i 1945. godine. Dep-lasirano je govoriti o Šariću i drugim “pastirima” koji su na vrijeme pobjegli i osta-vili svoje kolege da dočekaju “bezbožnu avet komunizma” kao o nekim herojima i borcima za hrvatsku stvar.

Na kraju možemo zaključiti da sarajevski nadbiskup Ivan ev. Šarić nije bio na visini svoga zadatka u ratnom vremenu, da je bio sasvim nekritičan prema ustaškoj vlasti te da se uopće nije zauzimaao za ljude koje je državna vlast progonila ■

Izvori

Nepublicirani

- Arhiv Hrvatske biskupske konferencije, ZAGREB (AHBK)
- Arhiv nadbiskupijskog ordinarijata, Sarajevo (ANOS)

Publicirani izbori

- Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera, (ur. J. Horvat i Z. Štambuk), Zagreb, 1946.

Novine

- *Katolički tjednik*, 1941.-1944.
- *Katolički tjednik*, 2010.
- *Sarajevski Novi list*, 1941.-1944.
- *Vrhbosna*, 1941., 1944.

Leksikoni i službene novine

- Hrvatski leksikon, II, (ur. A. Vujić), Zagreb, 1997.
- Službene novine Kraljevine Jugoslavije, 24. studenoga 1942.
- Tko je tko u NDH. Hrvatska 1941.-1945., Zagreb, 1997.

Knjige i članci

- Babić, J. “Osobni podaci o mons. Ivanu Ev. Šariću, nadbiskupu i metropoliti vrhbosanskom”, u: *Vrhbosna*, VIII(CXI)/2 (1997.), 129-130.
- Boban, Ljubo. *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade 1941-1943. Izvještaji informatora o prilikama u Hrvatskoj*, Zagreb, 1985., 54.
- Đaković, Luka. *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, Zagreb, 1985.

- Gavran, Ignacije. *Lucerna lucens? Odnos Vrhbosanskog ordinarijata prema bosanskim franjevcima. Dossier "Dobri pastir". Rasprave i polemike o Udruženju katoličkih svećenika*, Sarajevo, 2012.
- Grijak, Zoran. *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, Zagreb, 2001.
- Jeleč, Petar. "Biskup Šarić – savkoliki Hrvat", u: *Svjetlo riječi*, XXVI/302 (2008.).
- Karamatić, Marko, *Franjevci Bosne Srebrene u vrijeme austrougarske uprave 1878.-1914.*, Sarajevo, 1992.
- Karamatić, Marko. "Kronologija događaja (37-38). Društvo-crkva-franjevci", u: *Bilten franjevačke teologije Sarajevo*, XXXVIII/1-2 (2011.).
- Krišto, Jure. *Katolička Crkva i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945.*, I, Zagreb, 1998.
- Marić, Franjo – Vukšić, Tomo. *Bibliografija nadbiskupa dr. Ivana Ev. Šarića*, Sarajevo, 2010.
- Novak, Viktor, *Magnum crimen. Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Zagreb, 1948.
- Rivelli, M. A. *L'arcivescovo del genocidio. Monsignor Stepinac, il Vaticano, e la dittatura ustascia in Croazia, 1941-1945*, Milano, 1999.
- Ivan Šarić. *Vrhbosanski nadbiskup. Zbornik radova znanstvenog skupa o dr. Ivanu Šariću održanog 19. siječnja 2002. u Sarajevu*, (prir. Pavo Jurišić), Sarajevo, 2007.
- Vrbić, Brane. "Razgovor s mons. dr. Matom Zovkićem u prigodi izlaska popravljenog izdanja prijevoda Biblije Ivana Evaželista Šarića. Najljepše u Šarićevoj prijevodu jezik Svetog teksta", u: *Katolički tjednik*, 18-II-2010.

THE RELATION OF ARCHBISHOP IVAN EV. ŠARIĆ TOWARDS THE USTASHA GOVERNMENT

Summary

This paper analyses the relation of the Sarajevo archbishop Ivan Šarić towards the Ustasha government during the Second World War. Šarić, just like other Croatian bishops, jubilantly greeted the establishing of the Independent State of Croatia, but as opposed to some of them, Šarić never criticized the actions and crimes of the Ustasha regime, but rather remained consistent in his articles in the praise of Ante Pavelić and his administration. In public he gave strange statements such as the one that all the faithful should look up to Ante Pavelić as an example of the religious man. Šarić

did not protect, either through words or actions, the persecuted citizens of Sarajevo, but he used his position in order to give the confiscated property of one Jewish family to a worthy member of the Ustasha movement. Communists and Great Serbian historians utilised this incongruous behaviour of the archbishop of Sarajevo in order to show that all Croatian bishops and clergymen were at that time united in their support for the Ustasha regime, which does not correspond to historical truth. The archbishop of Sarajevo Ivan Šarić left his archbishopric at the end of the war and emigrated abroad where he died in Madrid in 1960 ■

: